

ROMANLAR: Kimlik, Yoksulluk ve Eşit Yurttaşlık Mücadelesi

Fatoş Kaytan

Roman Mahallelerinin
Mekânsal Damgalama Sarmalı

Zühal Gezicier

Bölgesel Mülksüzleştirilmiş
Bir Topluluk Olarak Domlar

Sevinç Koçak

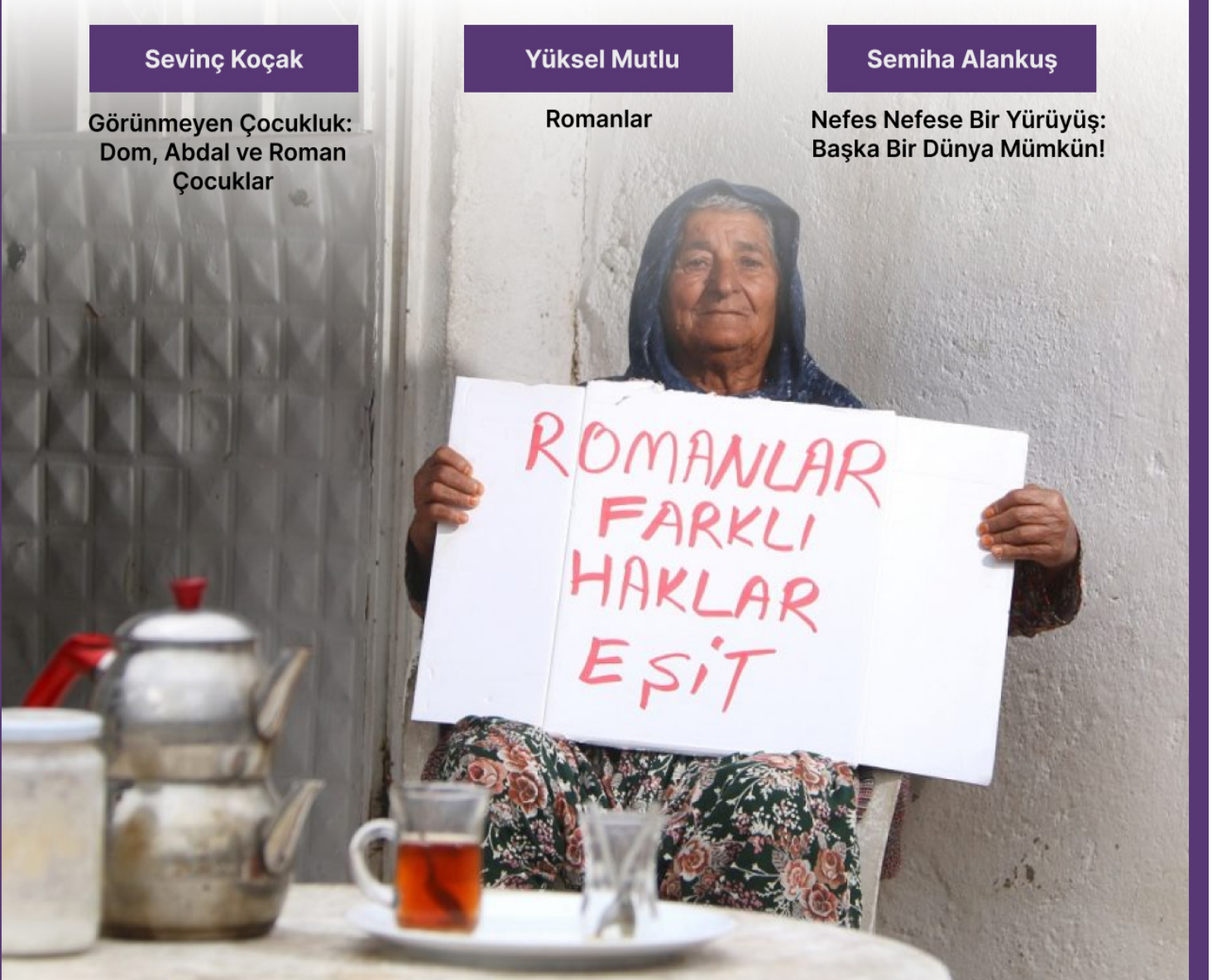
Görünmeyen Çocukluk:
Dom, Abdal ve Roman
Çocuklar

Yüksel Mutlu

Romanlar

Semiha Alankuş

Nefes Nefese Bir Yürüyüş:
Başka Bir Dünya Mümkün!

İÇİNDEKİLER

- 1** Roman Mahallelerinin Mekânsal Damgalama Sarmalı
Fatoş Kaytan
- 7** Bölgesel Mülksüzleştirilmiş Bir Topluluk Olarak Domlar
Zühal Gezici
- 11** Görünmeyen Çocukluk: Dom, Abdal ve Roman Çocuklar
Sevinç Koçak
- 15** Romanlar
Yüksel Mutlu
- 19** Nefes Nefese Bir Yürüyüş: Başka Bir Dünya Mümkün!
Semiha Alankuş

Roman Mahallelerinin Mekânsal Damgalama Sarmalı

Fatoş Kaytan-17 Ağustos 2025

Farklı çalışmalarda Romanlar, “tehlikeli”, “suçlu”, “kirli” ve “tacizci” gibi olumsuz sıfatlarla tanımlanmaktadır. Roman mahallelerine ilişkin algılar da benzer şekilde gürültü, korku ve güvensizlikle ilişkilendirilmektedir. Mekânsal dışlanmanın bir sonucu olarak, bu mahalleler genellikle kasaba ve şehirlerin dış mahallelerinde veya çeperlerinde yer almakta ve getto benzeri yerleşimler oluşturmaktadır. Bu mekânsal dinamikler, Roman topluluklarının ötekileştirilmesini daha da pekiştirmektedir

Roman toplulukları, yetersiz sosyal politikalar, ekonomik fırsatlara kısıtlı erişim ve temel haklardan mahrum bırakılma nedeniyle çok katmanlı yapısal eşitsizliklerle karşı karşıyadır. Bu eşitsizlikler günlük yaşam pratikleriyle sınırlı olmayıp, medya anlatıları, güvenlik politikaları ve kamusal algılar aracılığıyla sürekli olarak yeniden üretilmektedir. Özellikle Roman mahallelerinin “suç bölgeleri” olarak etiketlenmesi ve medyada sıklıkla “tehlikeli alanlar” olarak tasvir edilmesi, Romanların kolektif kimlikleri aracılığıyla kriminalize edilmesine neden olmaktadır. Bunun sonucunda da yaşamların da ve yaşam alanlarında birçok zorlukla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu sorunlardan bazıları; “Romanların iş başvurularında, ikametgâh adresleri veya soyadlarından Roman oldukları anlaşıldığında işe alınmamaları; okula giden çocukların ise yine ikametgâh adresleri veya soyadlarından dolayı okul yönetimi de dahil olmak üzere ayrımcılığa uğramaları;” (1) polis baskınlarına ve aramalarına maruz kalmalarıdır.

Roman mahallelerinin kaderi haline gelen bu döngüler bir etnik kimliğin sistematik bir şekilde ötekileştirilmesine neden olmaktadır. Bu durumda Roman mahallelerinin, Roman kimliğinin tüm hayatını derinlemesine etkileyen bir unsurdur.

Roman Mahalleleri ve Kaderleri!

Küçük bir Roman mahallesinde kentsel politikaların mekânsal sonuçlarını inceleyen Virág (2016), mekân ve suç arasındaki ilişkinin, hükümetin mahalleyi organize etmek, izlemek ve düzenlemek için kullandığı bir tür mekânsal gözetim biçimi olduğunu vurgulamıştır.

Türkiye’deki Roman topluluğu, toplumun bir parçası olarak tam olarak tanınmamıştır ve diğer vatandaşlarla eşit bir şekilde temel haklarını kullanamamıştır (Güler&Parliyan, 2020). Türkiye’de yaşayan Romanlar hakkında yapılan çeşitli araştırma ve raporlarda, Romanların suçlu olarak görüldüğü ve hırsızlık gibi suçlarla suçlandığı, Roman mahallelerinin sık sık polis baskınlarına maruz kaldığı vurgulanmaktadır (Somersan ve diğerleri, 2011). Nitekim Bartın’da yapılan bir araştırma (2016), “Çingene” söyleminin yoksun bırakma ve suçlu ilan etme üzerine kurulu olduğunu ortaya koymuştur. Bu nedenle, Türkiye’deki bazı Romanlar, “Çingene” kelimesine yüklenen olumsuz anlamlar nedeniyle kendilerini tanımlamak için ‘Çingene’ yerine “Roman” terimini kullanmaktadır (Dişli, 2016). Başka bir deyişle, Romanlar, yaşadıkları ülkelerde aslında kendilerinin çağrılmak istedikleri isimlerle değil, sosyal damgalarıyla çağrılmaktadır (Korver ve Keskin, 2019).

Bu suç sayma ve marjinalleştirme, bireysel zararın yanı sıra, şehir ile suç arasında bir ilişki kurulmasına yol açmış ve kentsel bağlamda Roman mahallelerinin şehir dışına itilmesine veya şehir içinde Roman mahallelerinin gettolaşmasına neden olmuştur (Güler ve Parliyan, 2020). Bu Roman mahallelerini, şehir ve toplumun refahı için “tehlikeli” olma, yasadışı olma ve suç yuvası olma damgasıyla ilişkilendiren bir algı ortaya çıkmıştır (Akkan ve diğerleri, 2011). Bu bağlamda, mekân Romanlar için bir damgalama aracı olarak ortaya çıkmaktadır. Aynı algı, kamu görevlileri arasında da gözlemlenmiştir. “Sosyal Dışlanmanın Roman Halleri” adlı çalışmada, kamu görevlilerinin Romanları suçlu olarak algıladıkları ortaya konmuştur (Akkan ve diğerleri, 2011). Wacquant (2007) vurguladığı gibi, bu damgalama ikili bir süreçle işler. Bu damgalamanın temeli hem yoksulluk hem de Romanlara ilişkin algıya atfedilebilir ve bu algının tarihsel bir bileşeni vardır. Ancak, Romanların mekanlarıyla ilgili damgalamanın sadece bir dil sorunu değil, aynı zamanda bu dili şekillendiren ve bu dil tarafından şekillendirilen kalıcı bir dışlanma sorunu olduğu söylenebilir (Akkan ve diğerleri, 2011, Wacquant, 2007’de alıntılanmıştır). Bu algıya dayalı olarak, Türkiye’nin en büyük şehirlerinden biri olan İstanbul’daki Roman mahalleleri, polis tarafından defalarca basılmış, ablukaya alınmış ve şehir merkezindeki mahalleye giriş ve çıkışları yasaklanmıştır (Somersan ve diğerleri, 2011). Bu tutuma dayalı olarak, bu mahallelerde yaşayan Roman halkının polis tarafından gördüğü korkunç muameleyi hak ettiği düşünülmektedir (Güler ve Parliyan, 2020).

Bu bölümde görüldüğü gibi, mekânsal damgalama bir kontrol ve gözetim süreci olarak ortaya çıkmaktadır; görünmezliği ve dışlanmayı sürdüren mekanizmalar olup, ırk, sınıf, cinsiyet, din gibi çoğunluktan farklı özellikler üzerinden işlenmektedir. Örneğin, siyahi Amerikalılar için kriminalizasyon ırk üzerinden işlenirken, siyahi kadınlar için sınıf, cinsiyet ve ırk üzerinden işlenmektedir. Amerika Birleşik Devletleri örneğinden, Müslümanlar için kriminalizasyonun dine dayandığı görülebilir. Romanların kriminalizasyonunun ise mekân, ırk, yoksulluk ve etnik kökene dayandığı da görülebilir.

Mekânsal Damgalanmanın Mekanizmaları

Farklı çalışmalarda Romanlar, “tehlikeli”, “suçlu”, “kirlili” ve “tacizci” gibi olumsuz sıfatlarla tanımlanmaktadır. Roman mahallelerine ilişkin algılar da benzer şekilde gürültü, korku ve güvensizlikle ilişkilendirilmektedir (Akgül, 2021). Mekânsal dışlanmanın bir sonucu olarak, bu mahalleler genellikle kasaba ve şehirlerin dış mahallelerinde veya çeperlerinde yer almakta ve getto benzeri yerleşimler oluşturmaktadır. Bu mekânsal dinamikler, Roman topluluklarının ötekileştirilmesini daha da pekiştirmektedir (Akgül, 2021).

Bu durum, bireylerin kim olduklarından veya ne yaptıklarından bağımsız olarak, etnik kimliklerinden ve yaşadıkları bölgelerden dolayı suçla ilişkilendirilmesine yol açmaktadır. Böylece, bir kişinin Roman mahallesinde yaşıyor olması, adeta suçla bağlantılı olduğunun kanıtı olarak görülmektedir.

Bu algının oluşmasında çok katmanlı nedenler bulunmaktadır. Öne çıkan başlıca faktörler; medyada Romanların temsili, haberlerde kullanılan dil, akademik ve araştırma çalışmalarındaki tasvirler ve kolluk kuvvetlerinin davranışlarıdır.

Medya Temsilleri: Medya, Romanları sıklıkla sansasyonel haber malzemesi olarak kullanmakta ve “suç potansiyeli” taşıyan alt mesajlar vermektedir. Roman mahalleleri televizyon programlarında ya da dijital kanallarda “tekinsiz” (2) “tehlikeli” mekânlar olarak tanımlanmaktadır.

Ayrıca haberlerde karşılaşılan polis operasyonları sonrası atılan manşetler de, sıklıkla suçtan ziyade etnik kimliği öne çıkarmaktadır. Örneğin:

- “*Tekirdağ Haberleri: Roman Mahallesiine Uyuşturucu Baskını*”
- “*Roman Mahallesiine Şafak Baskını: 60 Gözaltı*” (3)

Bu başlıklar, Roman mahallerinin suçla ilişkilendirilmesi ve olaya karışan bireylerden ziyade tüm bir topluluğu hedef alarak toplumsal önyargıları pekiştirmektedir.

Dilde Kriminalizasyon: Kullanılan dil, Romanların maruz kaldığı damgalamayı derinleştirmektedir. Akkan, Deniz ve Ertan (2011), Romanların yaşadıkları yerlerdeki damgalamanın, dil aracılığıyla kalıcı bir dışlanma biçimine dönüştüğünü vurgulamaktadır. Türkiye’de Romanlar için en sık kullanılan ifadelerden biri “Çingene”dir. Bartın’da yapılan bir araştırma (4), Roman olmayan kişiler için bu kelimenin ahlaksızlık ve suçla özdeşleştiğini ortaya koymuştur. Bu bağlamda, Roman topluluklarının kendi kimlik tanımlarında kullandığı “Çingene” kelimesi bile, toplumun zihninde “suçlu, hırsız, bağımlı, kirli” gibi olumsuz çağrışımlar yaratmaktadır.

Türkiye’de yaygın olan ve Romanları olumsuz niteliklerle özdeşleştiren deyimler de bu söylemi güçlendirmektedir:

- “Yetmiş iki buçuk millet” (eksik, kusurlu millet)
- “Çingene ciğer pişirir, yemeden şişirir” (cimrilik ve görgüsüzlük iması)
- “Çingene kavgası” (küçük tartışmaların hakarete dönüşmesi, kavgacılık iması)

Bu ifadeler, dilin ayrımcılık üretme ve meşrulaştırma gücünü gözler önüne sermektedir.

Akademik ve Tarihsel Söylemler: Romanlar üzerine yapılan bazı çalışmalarda, Roman topluluklar doğrudan suçun kaynağı olarak gösterilmektedir. Örneğin, Hüseyin Nihal Atsız, “Çingeneler”i Türk saflığını bozmakla suçlamış ve toplumsal ahlakı zedeleyici davranışlarda bulunduklarını ileri sürmüştür. Bu tür tarihsel söylemler, günümüz önyargılarının kökeninde önemli bir rol oynamaktadır.

Kolluk Kuvvetlerinin Davranışları: Roman mahalleleri, orantısız şekilde sık polis baskınlarına maruz kalmaktadır. Bu baskınlarda neredeyse her ev aranmakta, böylece cezanın bireysel niteliği ihlal edilerek tüm mahalle cezalandırılmaktadır.

2006 yılında Romanlarla yapılan bir röportajda, (5) İstanbul’da polis şiddetinin ve keyfi gözaltıların yaygın olduğu aktarılmıştır. Katılımcılardan biri şu ifadeyi kullanmıştır: “Polis bizi sürekli hırsızlıkla suçluyor ve üzerimize her türlü suçu atıyor.” Bu durum, kamu görevlileri tarafından yürütülen sistematik bir kriminalizasyon sürecinin varlığını göstermektedir.

Sonuç

Roman mahallelerinin maruz kaldığı mekânsal damgalama, yalnızca fiziksel bir yerleşim sorunu değil; toplumsal, kültürel ve ekonomik dışlanmayı pekiştiren yapısal bir ayrımcılık biçimidir. Bu damgalama, medya temsilleri, kolluk kuvvetlerinin orantısız müdahaleleri, tarihsel önyargılar ve günlük dildeki ayrımcı ifadeler aracılığıyla sürekli yeniden

üretilmektedir. Böylece, Roman kimliği ile suç arasında temelsiz bir bağ kurulmakta, bireyler yalnızca etnik kökenleri ve yaşadıkları mahalle nedeniyle kriminalize edilmektedir.

Mekânsal damgalama, Roman topluluklarının; istihdama, eğitime, barınmaya ve adalete erişiminde ciddi engeller yaratmakta; bu mahalleleri gettolaşma, yoksullaşma ve sosyal izolasyon döngüsüne hapsetmektedir. Bu süreç, Wacquant'ın vurguladığı gibi, hem yoksulluk hem de etnik kimlik üzerinden işleyen ikili bir dışlama mekanizmasıdır. Türkiye örneğinde, Roman mahallelerinin “tehlikeli alanlar” olarak kodlanması, yalnızca mahalle sakinlerini değil, Roman kimliğini bütünüyle hedef alan sistematik bir ötekileştirme stratejisine dönüşmüştür.

Dolayısıyla, bu sorunla mücadele, salt mekânsal iyileştirme politikalarıyla sınırlı tutulmamalı; ayrımcı dilin dönüşümü, medya etiğinin güçlendirilmesi, kolluk kuvvetlerinin insan hakları perspektifiyle eğitilmesi ve Roman topluluklarının karar alma süreçlerine etkin katılımı sağlanmalıdır. Aksi takdirde, mekânsal damgalama sarmalı kırılmadan, Romanların eşit yurttaşlık haklarına erişimi ve toplumsal bütünleşmesi mümkün olmayacaktır.

Son Not:

(1) Gezicier, Z., Gül, S., Vargün, Z., & Yıldırım, G. (2024). *Erişilemeyen adalet: Türkiye’de Romanların adalet arayışı, hukuki engeller ve sosyal adaletsizliğin inşası* [Rapor]. Romani Godi – Roman Hafıza Çalışmaları Derneği.

(2) Dogan, Hulya (2016). “Human Nature” as an Ideological Fiction and Othering Reference: The Case of Bartın Roma. *Journal of Anthropology* 31: 151-155

(3) <https://www.yenisafak.com/gundem/roman-mahallesine-safak-baskini-60-gozalti-535016>

(4) Dogan, Hulya (2016). “Human Nature” as an Ideological Fiction and Othering Reference: The Case of Bartın Roma. *Journal of Anthropology* 31: 151-155.

(5) https://hyd.org.tr/attachments/article/30/biz_buraday%C4%B1z_-_turkiye'de_romanlar-2.pdf

Referans

Akkan, B. E., Deniz, M. B., & Ertan, M. (2011). Sosyal dışlanmanın Roman halleri. *İstanbul: Sosyal Politika Forumu*.

Dişli, S. Ö. (2016). “Çingene” mi, “Roman” mı? Bir inşa süreci. *Antropoloji*, 31, 97-117.

Doğan, H. (2016). İdeolojik Bir Kurgu ve Ötekileştirme Referansı Olarak “İnsan Doğası”: Bartın Romanları Örneği. *AÜDTCF, Antropoloji Dergisi* 31, 150-155.

Güler, E., & Parlıyan, Y. (2020). Roman Toplumunun Kentleş(e)memesi Kapsamında Suç ve Kent İlişkisi: Edirne Örneği

Somersan, S., Schroeder, S. K., & Çubukçu, S. U. (2011). Sulukule'nin mütereddit direnişçileri mutenalaştırılmaya karşı. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 22.

Korver, S. G., & Keskin, S. (2019). Sosyal Medyada Roman Etnisitesinin Öz-Temsili ve Ötekiliğin Sosyo-Dijital Telafisi.

Virág, T. (2016). Spatial consequences of urban policies forming a roma ghetto. *Socio. hu Társadalomtudományi Szemle*, 6(Spec 4), 3-21.

Bölgesel Mülksüzleştirilmiş Bir Topluluk Olarak Domlar

Zühal Gezicier-17 Ağustos 2025

Foto: Kemal Vural Tarlan

Göçebe yaşamda ev içi bakımdan sorumlu olduğu kadar “zanaatkar” olan ve bu zanaatı köylere gidip anlatan, köylerden müşteri getiren Dom kadın, üretim aşamasının en önemli olgusu olan arz-talep ilişkisini kırsalda yaratan ve yöneten kişiydi. Üretilen zanaatın karşılığını yine Dom kadın olarak “eve ekmeği getiren” kişi iken; yerleşik yaşamda bu denge tamamen sarsılmıştır

Domlar, tarihsel olarak Ortadoğu’da ve Türkiye’nin güneydoğusunda yaşayan göçebe zanaatkar Roman topluluklarından biridir. Genel görüşlere göre 7. ve 10. yüzyıllar arasında kast sisteminin en altında oldukları, günümüzde Pakistan sınırları içerisinde yer alan, o dönemde de Kuzey Hindistan olarak adlandırılan bölgeden ayrılan ve yüzyıllarca süren göçler halinde Ortadoğu’ya ve Avrupa’ya kadar ilerleyen Dom, Lom ve Rom topluluklarından Ortadoğu’da kalan Dom koludur. Konuştukları dile ise “Domari” denilmektedir. Tarihsel olarak da bakılacak olunursa Hindistan’da en yoksul ve en altta bir kastın ismi olan “Dom”, Çingene toplumunun Hindistan’dan çıkışta Ortadoğu’ya kadar kullandıkları, Rom ve Lom isminin de atası olan en eski adlandırmadır.

Türkiye’de Mıtrıp, Gewende, Aşık, Qareçi, Tuirkman(1), Türkmen, Qurbet vb. isimlerle ya da Tilkici, Davulcu, Kalaycı, Kalburcu, Dişçi gibi yaptıkları meslek adları ile anılmaktadır. Her yörede farklı isimlerle anılmalarına rağmen, aynı yörede farklı zanaat alanlarına göre de isimler almışlardır. Ayrıca kendilerini Abdal veya Aşiret olarak tanımlayan Roman toplulukları mevcuttur. Konuştukları dil “Teber dili” ve birçok bölgede kendilerini “Teber”(2) olarak da tanımlamaya başlamışlardır.

Domlar, Ortadoğu’da ve Türkiye’nin Güneydoğusu’nda hayvancılık ve çiftçilik yapan köylülere gıdalarına yönelik ihtiyaç duyulan temel düzeyde aletler üretmiş, düğün ve diğer eğlence törenlerinde müzik icra etmiş, karşılığında ise genellikle gıda almışlardır. Başlıca geçim şekilleri ise dişçilik, demircilik, eğlence müziği icrası, şifacılık, avcılık, elek-sepet yapımı, kalaycılık, kalburculuk ve basit düzeyde ticaretti.

Domlar 1970-80 yıllarında göçebe yaşamdan yerleşik yaşama doğru geçmeye başlamışlardır. Bunun başlıca nedenleri ise, toprakların tarıma açılması, iklim krizi ve bölgesel su yönetimleri nedeniyle sulak alanların azalması temiz suya erişimi zorlaştırmıştır. Ülkede gerçekleşen darbe dönemleri ve çatışmalı süreçler nedeniyle sokağa çıkma yasakları ve kırsal alanların güvensizleşmesi; fabrikasyon ürünlerin köylere ulaşması ve köylülerin gıdalarına yönelik zanaatlara ihtiyaçlarının azalmasıdır. Köylünün gıdasına yönelik zanaat icra ettikleri, bir üretim ve kazanç biçimi olan göçebe yaşam aynı zamanda bir geçim şekliydi. Göçebe yaşamın en önemli zorlukları da konaklama mekânları bulabilmektir. Yüzyıllarca aynı göç mekânlarını kullanan Domlar, bu güzergahları ve konaklanacak mekânları atalarından öğrenmiş ve bunu hafızalaştırıp nesilden nesle aktarmışlardır. Domların göç mekânları genellikle köylere çok yakın, içme suyu ve derelerin olduğu, birkaç ağaç gölgesinin bulunduğu verimli arazilerdi. Bu araziler yüzyıllarca ekilmemiş sahipsiz topraklardı ve aynı zamanda kırsal bölgelerde içme suyuna yakın oldukları için herkesin ulaşabileceği kamusal alanlar olarak kullanılırdı. Fakat; toprak reformları, tarım için sulama kanalları ve sondajlarla kuyulardan suların çıkarılması, Marshall yardımları(3) ile ülkeye getirilen ve toprak sahiplerine verilen traktör, biçerdöver gibi tarım aletlerinin yaygınlaşması tarımı verimli hale getirmiştir. Özellikle Güneydoğu’da boş toprakların, gücü elinde tutan toprak ağalarının ve beylerin eline geçmesi tarımda rekabeti artırmıştır. Bununla birlikte Domların hafızasında yüzyıllarca aktararak kullanılan göç mekânlarının işgal edilmesine (tarıma veya meraya açılması) ve Domların kırsal alanda konaklayacağı mekânların daralmasına yol açmıştır. Domlar, fabrikasyon ürünlerinin henüz ulaşamadığı köylülere basit işçiliklerle ürünler hazırlamış, dolayısıyla göçebelik bir yaşam biçiminden ziyade Dom toplulukları için geniş alanlarda köylülere ulaşma ihtiyacı olarak bir geçim şekliydi.

Yüzyılın sonlarında Kürt sorununun ortaya çıktığı ve hibrit savaşlara sahne olan Türkiye’nin Güneydoğusu, iç çatışmaların yaşandığı bir bölge haline gelmiştir. Bu bölgede, Kürt sorunu ve ülkede yaşanan askerî darbeler nedeniyle belli dönemlerde sokağa çıkma yasakları ve çatışmalar, kentlerden ziyade kırsal alanları daha güvensiz hale getirmiştir.

Toprak çatışmaları ve etnik çatışmaların olduğu bu bölgede kırsal alanların güvensizleşmesi, devletin teröre destek verdikleri gerekçesiyle başta köylüler olmak üzere kırsal alanlarda yaşayan Domlar da şehirlere göçe zorlanmıştır. Dom toplulukları da yerinden edilerek kentlerde yaşamaya mecbur bırakılmıştır. Yerleşik yaşama geçmek zorunda kalmaları ile mesleklerini icra ettikleri alanlar daralmıştır. Dolayısıyla hem yerinden edilmiş hem de geçim şekillerinden edilmiştir. Kentlerin nüfus olarak hızla büyümeye başladığı bu dönemde sanayinin yetersiz olduğu, gıda üretiminin ve gıdaya erişimin daha zor olduğu kentler, henüz yoğun iç göç almaya elverişli değildi. Domlar, bu dönemde kentlerde çok farklı işler yaparak geçimlerini karşılamaya çalışmışlardır. Önceleri kent içinde kayıt dışı, düşük ücretli ve güvencesiz işlerde çalışmak zorunda olan Kürt köylülerin hizmetini yani en alt işleri yapmış, sonrasında da batıya giderek çöp alanlarında atık madde toplama, ormanlarda ağaç kesme, odun kömürü yapma, mevsimlik tarım işçiliği gibi çeşitli işler yapmışlardır. Artık kentlerde görünmeyen işlerde çalışan görünmeyen emekçiler olmuşlardır. Bu görünmeyen işlerin başlıcaları bohçacılık, hamallık (insan ve yük taşıma), atık madde-hurda toplama, mevsimlik tarım işçiliği, sokaklarda ve trafik ışıklarında peçete-su satma ve yardım toplama gibi günlük geçimlik işlerdir.

İlk dönemlerde yine göç mekânları olan kentlerin çeperlerinde çadırları ile konaklayıp yarı yerleşik bir hayat sürerken, zaman içerisinde bu çeperlerde köhne, eski evlere, eskiden ahır olarak kullanılan tek gözlü mekânlara kira karşılığında yerleşmişlerdir. Ekonomik olarak daha iyi durumda olan aileler zamanla buralarda kendi evlerini dahi kurmuşlardır; ama yoksulluğun devam ettiği büyük bir çoğunluk hala bu mahallelerde kiralık evlerde, barakalarda yaşamaktadır. Hiçbir zaman toprak, yerleşik mal, mülk sahibi olmayan Dom topluluklarının yaşadıkları ayrımcılık ve ötekileştirmenin bir başka sonucu olarak yerleştikleri bu kent çeperleri kısa süre içerisinde damgalanmış ve marjinalleştirilmiş mahallelere dönüşmüştür.

Günümüzde Domlar bu mahallelerde ayrımcılık ve yoksullukla mücadele etmektedir. Çoğunluğun tarım ya da atık-hurda toplamak için farklı şehirlere mevsimsel olarak göç etmesinden kaynaklı çocukların eğitime erişiminde ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Özellikle son dönemlerde yaşanan pandemi, 6 Şubat depremi ve ekonomik kriz, zaten yoksul olan, günlük geçimlik işler yapan ve günlük yevmiyenin altında kazanç elde eden bu halkı daha derinden etkilemiştir.

Göçebe yaşamda ev içi bakımdan sorumlu olduğu kadar “zanaatkar” olan ve bu zanaatı köylere gidip anlatan, köylerden müşteri getiren Dom kadın, üretim aşamasının en önemli olgusu olan arz-talep ilişkisini kırsalda yaratan ve yöneten kişiydi. Üretilen zanaatın karşılığını yine Dom kadın olarak “eve ekmeği getiren” kişi iken; yerleşik yaşamda bu denge tamamen sarsılmıştır.

Yerleşik yaşamla birlikte özellikle mevsimlik tarım işçiliği ve katı atık toplama işlerinde iş bulma ve emeğinin karşılığı olan parayı Dom erkekleri aileye getirmiştir. Bu da kentlerde iş olanağının tamamen erkek egemenliğinde olması ve iletişimi de erkeğin kurması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla Dom kadınlar artık bir zanaatkar değil de aile ve topluluk içerisinde çocuklarıyla birlikte işçi olmuştur. Özellikle mevsimlik tarım işlerinde kadın ve çocukların günlük yevmiyelerinin erkeklere oranla düşük olmasından kaynaklı daha düşük günlük yevmiyeler ve kabala(4) ile daha fazla çalışmaktadırlar. Erkeklerin iş bulamadığı, kadın ve çocukların daha düşük ücretlerle daha fazla çalıştıkları bir piyasaya dönüşmüştür.

Bunun yanında geleneksel mesleklerin dönüşmüş halleri de karşımıza çıkmaktadır. “Bohçacılık” günümüzde kadınların aileleriyle birlikte farklı şehirlere veya kırsal bölgelere giderek genellikle çeyiz ürünleri, çeşitli kumaşları vb. fabrikasyon ürünlerini seyyar olarak satmasıdır. Damgalanmış ve tamamen kadın üzerinden ilerleyen bu meslek, kadını emeğin önemli bir aktörü haline getirirken sadece “Çingene kadınların işi” olarak Dom kadınları ayrımcılığa daha fazla maruz bırakmaktadır. Geleneksel giysilerin, bazı şehirlerde “Çingene eteği”, bazı şehirlerde “şalvar giyme” ve örtünme biçimi de Dom kadınları bu ayrımcılığa daha fazla maruz bırakmaktadır.

Özellikle kamusal alanlarda Dom kadınlar daha fazla ayrımcılığa uğramaktadır. Yoksul toplulukların ve özellikle de yoksul kadınların en çok yararlanma ihtiyacı duydukları sağlık ve sosyal yardım hizmetlerine erişimleri de yüksek olmasına rağmen en çok ayrımcılığa uğradıkları, kamu kurumlarında kimi zaman güvenlik unsurlarının kapıdan dahi “giyimlerinden dolayı” içeri almadıkları mekânlar olmuştur.

Son Not:

(1) Türkmen anlamında Türkçe konuşan, kendilerine ayrıca Dom diyen ve Domari dilinin farklı bir diyalektiğini konuşan gruplardır. Bazı bölgelerde de Abdal toplulukları Türkmen ismini kullanmaktadırlar.

(2) Adana Teberler Derneği

(3) Marshall Planı kapsamında, 1948 ile 1957 yılları arasında Tarım Bakanlığı’na 89 milyon ABD dolarından fazla para aktarıldı (Tören 2007, 195).

(4) Özellikle mevsimlik tarım işlerinde belli bir dönümün fiyatı önceden belirlenmiş şekilde birkaç gün içerisinde işin bitirilmesine dayalı bir sistemdir. Dom toplulukları genellikle kabala ile çalışmaktadır. Bu sistemde kazanılan ücret günlük yevmiyenin altındadır.

Görünmeyen Çocukluk: Dom, Abdal ve Roman Çocuklar

Sevinç Koçak-17 Ağustos 2025

Kentlerin en yoksul, en dezavantajlı bırakılmış mahallelerinde yaşayan Dom, Abdal ve Romanlar ne depremde eşitlenebiliyor ne pandemide ne de çocuklukta. Kendileri gibi yoksul olanlarla bile yoksullukta eşitlenemiyorlar, çünkü her durumda, her kesim tarafından ayrımcılığa maruz bırakılıyorlar. Her kesimin ötekisi olan Roman çocukların hikâyeleri de çoğu zaman mahalle sınırlarını aşamıyor

Dom, Abdal ve Roman çocuklar, Türkiye’de hem yapısal yoksullukla hem de çok katmanlı ayrımcılıkla kuşatılmış bir hayatın içinde büyüyorlar. Hem eğitimde hem de toplumsal hayatta dışlanmayla karşı karşıya bırakılıyorlar. Bu dışlanma, çocukların psikososyal gelişimlerini, öğrenme motivasyonlarını, gelecek beklentilerini ve temel haklara erişimlerini etkiliyor. Görünmüyorlar, çünkü sosyal dışlanma ve sistematik ayrımcılık, onların çocuk olduğu gerçeğini unutturuyor.

Yoksulluk, ayrımcılık, eşitsizlik, nefret söylemi ve kriminalizasyon Roman çocukların çocukluklarını yaşayamadan büyümelerine neden oluyor.

Eğitime akranlarıyla eşit koşullarda başlayamıyorlar çünkü çoğunlukla okul öncesi eğitim alamadan doğrudan ilkokula başlamak durumunda kalıyorlar. Roman mahallelerinde ücretsiz okul öncesi kurum yetersizliği, ailelerin ekonomik sıkıntılar nedeniyle kırtasiye masraflarını karşılayamaması, bazı ailelerin çalışma koşullarından dolayı sürekli şehir değiştirmek zorunda kalmaları gibi nedenler, çocukların sosyal becerileri ve ilkokula hazırlık düzeylerinde ciddi eşitsizlikler yaratıyor.

Çocukların akranlarından tek farkı okul öncesi eşit koşullarda hazırlanamıyor olmalarıyken, bu eşitsizlik görmezden gelinerek çok sayıda Dom, Abdal ve Roman çocuğa “özel eğitim” raporu veriliyor. Çocukların eğitime erişiminin önündeki engellerin kaldırılmasıyla çözülmesi gereken sorunlar, çocuklara ve ailelerine yükleniyor.

Kentlerin en yoksul, en dezavantajlı bırakılmış mahallelerinde yaşayan Dom, Abdal ve Romanlar ne depremde eşitlenebiliyor ne pandemide ne de çocuklukta. Kendileri gibi yoksul olanlarla bile yoksullukta eşitlenemiyorlar, çünkü her durumda, her kesim tarafından ayrımcılığa maruz bırakılıyorlar. Her kesimin ötekisi olan Roman çocukların hikâyeleri de çoğu zaman mahalle sınırlarını aşamıyor.

COVID-19 pandemisi sürecinde uygulamaya konulan uzaktan eğitim sistemiyle başlayan dijital eşitsizlik; deprem ve yoksullukla birleşince daha da derinleşti. Dijital araçlara (tablet, bilgisayar, internet) erişimi olmayan çocuklar, uzaktan eğitim sürecinde tamamen dışarıda kaldı. Bütün bunlar, okuma-yazma ve temel derslerde ciddi öğrenme kayıplarına, devamında da okul terklerine yol açtı.

Pandemi ve deprem süreçlerinde çocukların ders materyallerine ulaşamaması, öğretmenlerle iletişim kuramaması ve barınma alanlarının öğrenme için elverişli olmaması gibi faktörler, akademik başarılarını ciddi oranda düşürdü.

Deprem sonrasında yapılan yardımlarda, çadır dağıtımında, geçici barınma alanlarında da çok sayıda eşitsizlikle baş etmeye çalışan Dom, Abdal ve Romanların çoğu hala konteyner kentlerde yaşıyor. Geçici barınma alanlarının okula uzak olması, ulaşım masrafları ve güvenlik kaygısı eğitimi sekteye uğratıyor.

Kayıt ve belge sorunları, sosyal yardımlara ve psikososyal destek hizmetlerine erişimi de engelliyor. Bu engeller çözülemediğinde, çocuk sadece eğitimden değil, pek çok haktan da mahrum kalıyor. (1)

Okul, çocuklar için akranlarıyla sosyalleşebilecekleri en önemli alan. Ancak Roman, Dom ve Abdal çocuklar için çoğu zaman ayrımcılığa maruz bırakıldıkları, önyargılı tutumlarla karşılaştıkları bir baskı unsuru hâline geliyor.

Eğitimden kopan çocuklar, yalnızca akademik değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal açıdan da geleceklerini daraltan bir kırılganlık yaşıyorlar. Okul terkinin en yaygın sonucu olarak çocuk işçiliği de artıyor. Yoksulluk nedeniyle Dom, Abdal ve Roman çocuklar sıklıkla güvencesiz

alanlarda sokakta çalışmak zorunda kalıyorlar. Bu durumda çocuklar için çocukluk, oyun ve eğitim değil, sorumluluk ve yük anlamına geliyor.

Dom, Abdal ve Roman kız çocukları çoğunlukla küçük kardeşlerinin bakımını ve evin temel işlerinin yükünü taşıyorlar.

Yoksulluk, erken okul terki ve rol model eksikliğiyle birleştiğinde meslek hayali kurmak “gerçekçi olmayan” bir ayrıcalık olarak görülüyor. Bu da yaratıcı düşünme, merak ve öğrenme motivasyonunu zayıflatarak çocukların kendilerine olan inançlarını yok ediyor.

Dom, Abdal ve Roman çocuklarda okul terki, çocuk yaşta evlilik gibi başka bir yapısal sorunu da beraberinde getiriyor. Kuşaklar arası yoksulluk, dışlanma ve ayrımcılık toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretildiği bu döngüyü besliyor. Kız ve oğlan çocuklarından alınan gelecek hayali, yerini “gelin/damat” olmayı bir “kariyer olarak görmeye bırakıyor. Eğitimin dışına itilen her bir çocuk hem bireysel hayalinden hem de toplumsal potansiyelinden mahrum bırakılıyor.

Dom, Abdal ve Romanların yaşadığı sorunları “kültürel” olarak tanımlamak, dışlanmanın, eşitsizliğin ve derin yoksulluğun üzerini örtüyor. Bu bakış, zorunluluğun yarattığı sonuçları tercih olarak algılanmasına yol açarken, sorunların toplumsal ve politik nedenleri görünmez hale getiriliyor.

Sürekli ayrımcılığa maruz bırakılan veya toplumsal yaşamdan dışlanan Roman çocuklar, kendilerini değerli ve yeterli hissetmeleri için gerekli olan temel kabul görme deneyiminden yoksun bırakılıyorlar. Ayrımcılık, çocukların ait oldukları grup (etnik kimlik, dil, inanç, cinsiyet vb.) üzerinden sistematik bir biçimde “ikinci sınıf” konumuna itilmelerine yol açıyor. Çocukların kendi potansiyeline inanma kapasitesini zayıflıyor, başarı girişimlerini azaltıyor, hakları olmadığı düşüncesini içselleştirmesine neden olur.

Dom, Abdal ve Roman çocuklar mahallelerinden dışarı çıktıklarında, davranışlarından dolayı da dışlanarak hedef haline getirildikleri toplumsal yargı bariyerlerine çarpıyorlar. Oysa sürekli ötekileştirilen, yok sayılan ya da “tehdit” olarak görülen çocuklar, bu kronik dışlanmaya karşı kimi zaman kendini koruma ve görünür kılma çabasının bir parçası olarak saldırgan, meydan okuyan ya da umursamaz görünen tutumlar geliştirebiliyor. Çocuklar toplumsal ortamda “zayıf” görünmenin yeniden incinme riskini engellemek için kendi varlığını sert, gürültülü ya da kural tanımaz bir kimlik üzerinden kuruyorlar. Bu davranış, dışarıdan meydan okuma gibi

görünse de, özünde süregiden dışlanmaya karşı geliştirilen bir hayatta kalma stratejisi, savunma mekanizması haline dönüşüyor. (2)

Dom, Abdal ve Roman çocukların da tüm çocuklar gibi “görünür” olabilmesi için; yapısal eşitsizlikleri ortadan kaldıracak önleyici politikalara, eğitimde eşitsizliği ortadan kaldıracak çözümler üretilmesine, ücretsiz kreş ve anaokullarının yaygınlaşmasına, yoksulluğu önleyecek sahici ekonomik çözümlere ihtiyaç var.

Sağlıklı büyüme, öğrenme, hayal kurma, oyun oynama, çocukluğunu yaşama bütün çocukların hakkı. Etraflarına örülen sınırlarla kendilerini gerçekleştirme potansiyelleri ellerinden alınan Dom, Abdal ve Roman çocukları önce görmek, dinlemek, sorunlarını doğru tanımlamak, sonra da nedenlerini ortadan kaldıracak politikalar üretmek gerekiyor. Roman sivil toplum alanının, çocuk hakları hareketinin giderek güçleniyor olması, bu umudu büyütüyor.

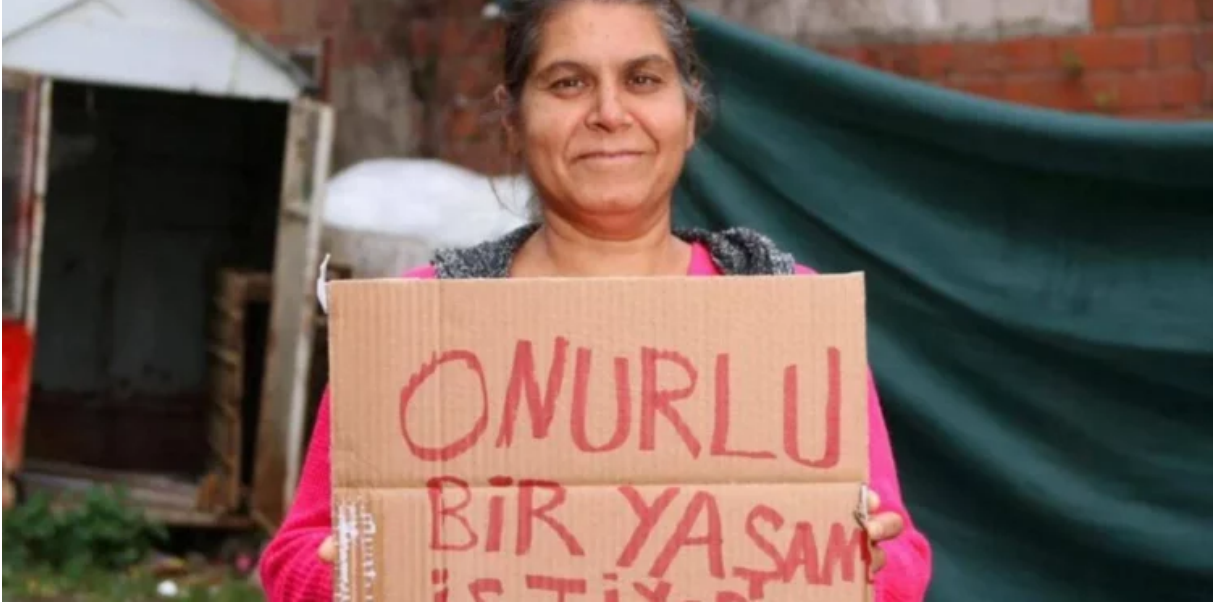
Son Not:

(1) Romani Godi, *Eğitimde Eşitsizlik ve Ayrımcılık: Roman, Dom ve Abdal Çocukların Eğitim Hakkı* (2024), s. 14. Erişim: <https://romanigodi.org/roman-dom-ve-abdal-cocuklarin-egitim-hakki/>

(2) Göker, Z. (2023, Ekim 3). *Çocuk ve ergen psikiyatrisi perspektifinden savunma mekanizmaları: Bir gözden geçirme çalışması*. Akademik Akıl. <https://www.akademikakil.com/cocuk-ve-ergen-psikiyatrisi-perspektifinden-savunma-mekanizmalari-bir-gozden-gecirme-calismasi/zeynepgoker/>

Romanlar

Yüksel Mutlu-17 Ağustos 2025

İrkçiliğin temel nedenlerinden birisi tekçiliktir. Romanlar bu ülkede eşit yurttaş olamadıkları sürece hayatlarının çok zor olacağı açıktır. Tabii en önemlisi, Romanların hem yerel politika hem de karar mekanizmalarında yer almak için örgütlenip güçlü bir mücadele yürütmeleri gerekmektedir. Onlar hakkında karar almak değil, onların kararlarının hayata geçirilmesi daha doğrudur

Tarihsel olarak birçok farklı kültür ve topluluğa ev sahipliği yapmış çok kimlikli bir coğrafyada yaşıyoruz. Ancak bu çeşitliliğin hak temelli ve eşit yaşayabileceği bir hayattan çok eşitsizliklerle cezalandırılmaya çalışıldığına tanık oluyoruz. Bu çeşitlilik içinde bazı gruplar, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda daha yoğun dezavantajlarla karşı karşıya bırakılmaktadır. Ve biliyoruz ki Türkiye’deki azınlık gruplardan biri de Romanlardır ve Romanlar en dezavantajlı konumda tutulan gruplardandır.

Romanların yüzlerce yıl önce Avrupa’dan gelmelerinden sonra başlayan ırkçılık ve ayrımcılığın hedefi olmaya hâlâ devam ettikleri görülmektedir. Bu durum, II. Dünya Savaşı’nda en üst noktaya ulaştı. Yüz binlerce Roman, Alman faşizmi döneminde Hitler’in emriyle Nazilerin ölüm kamplarında öldürüldü. Bu büyük katliamdan sonra, 8 Nisan 1971’de Londra’da toplanan Birinci Uluslararası Roman Kongresi, bu tarihin Dünya Romanlar Günü olarak kutlanmasına karar verdi. Her yıl 8 Ağustos, Roman soykırım günü olması nedeniyle anma etkinlikleri yapılır.

Öyle ki, Romanlar ötekiler arasında bile dışlanan, horlanan bir grup; yani ötekinin de ötekisi. Şimdi gelin, sorunların içinde neler olduğuna bakalım. Bu dezavantajların başında eğitim,

istihdam, barınma, erken yaşta evlilikler, kadına yönelik şiddet ve yoksulluk gelir. Bunları sıraladığımızda, “şimdi geriye ne kaldı ki?” diyeceksiniz, haklısınız. Zaten bunlar Türkiye’de yaşayan çoğunlukların da sorunlarıdır diyebilirsiniz. Fakat Romanlar, herkesin yaşadığı sorunları en ağır biçimde yaşayanlar olmaktadır.

Önce toplumdaki algıdan başlayalım. Hepimiz en azından şu cümleyi duymuşuzdur: Çocuklarına “Bak, yaramazlık yapma, seni çingenelere veririm” ya da “Çingeneler seni çalar” gibi sözler... Çocuğun gözünde Romanları çocuk çalan kişiler olarak gösteren bu algı, daha küçük yaşta oluşturulmakta; tehlikeli, ömür boyu izi silinemeyecek bir kötülük olarak kalmaktadır.

Romanlar çocuk çalan, hırsızlık yapan, kazandığını aynı gün eğlenerek harcayan, düşünmeyen, sadece müzik yapıp eğlenen, sorgulamayan “esmer vatandaşlar” olarak damgalanır. Hatta vatandaş bile sayılmadıkları ima edilir.

Toplumda ayrımcılık yaşayan Romanlar, bunlar yetmezmiş gibi Selendi ve İznik’te yaşanan linç girişimlerinin de hedefi olmuşlardır. Romanların yaşadığı Manisa’nın Selendi ilçesinde, 31 Aralık 2009’da bir Roman, bir kahvede kahve sahibi ve akrabaları tarafından dövülmüştü. Bu olayın ardından şiddet tırmanmış, 5 Ocak 2010’da Selendi halkı Romanların evlerine ve mallarına saldırarak linç girişiminde bulunmuştur. AKP’nin “Roman açılımı” linçle son bulmuş, Romanlar ilçeden sürülmüş ve farklı yerlere göç etmek zorunda kalmışlardır. Tabi bu linç sonrası toplumda yaşanan kaygı, korku ve travma da cabası. Bu olaylar, tıpkı Kürtler ve Alevilerde olduğu gibi, hafızalara kazınmıştır.

Bu kadar kalabalık bir toplum, çareyi ancak mahallelerde ve şehirlerde bir arada yaşamaktan bulmaktadır. Çünkü kendini güvende hissetmedikleri için dayanışarak aynı kültüre sahip olanlarla yaşamayı tercih ederler. Ayrımcılık ve nefret söylemi onları elbette birbirine yaklaştırır. Devletle ise bugüne kadar güçlü bir bağ kuramamışlar ya da buna ihtiyaç duymamışlardır.

2000’li yıllarda Roman sivil toplumunun oluşmaya başlamasıyla birlikte temsilcileri, STK’ları ve sorunları görünür olmaya başladı. Mesela bir anekdot: İHD yöneticisiyken bir Roman insan hakları savunucusuyla tanıştım. Roman hakları için çok uğraşan bu kişi, emekli bir üst düzey bürokrattı. Ancak emekli olduktan sonra Roman olduğunu çevresine ve eşine söylemişti. Hatta eşine Roman olduğunu çok geç söylediğini, eşinin ailesinin bunu hiçbir zaman bilmediğini ve eşine söylediğinde “Keşke bunu hiç söylemeseydin” cevabını aldığını aktarmıştı.

Türkiye’de birçok kentte Romanların en önemli sorunlarının başında barınma gelir. Çok kötü koşullarda, insani olmayan çadırlarda, barakalarda ya da gecekondularda yaşarlar ve çoğu mülk sahibi değildir. Üstelik yaşadıkları yerler genellikle tapusuz olduğu için, kentsel dönüşüm adı altında şehir dışına itilmekte, yerlerinden edilmektedirler. Örneğin, geçtiğimiz günlerde İzmir Torbalı’da yapılan Barış ve Demokratik Toplum buluşmalarında Romanların en temel şikâyetleri şöyle sıralandı:

- Kentsel dönüşüm bahanesiyle yaşadıkları yerlerden kovulma tehlikesi,
- Yerel yönetimlerle hiçbir bağlarının olmaması ve belediye meclis üyeliği gibi taleplerinin görmezden gelinmesi,
- Eğitim seviyelerinin düşük olması nedeniyle kamu kuruluşlarında çalışamamak, gününbirlik ve ağır işlerde çalışmak zorunda kalmak,
- Sağlık hizmetlerinden yararlanmakta yaşanan zorluklar,
- Gündelik hayatta ayrımcılığa uğramak.

Roman kadınlarla İzmir ve Eskişehir’de yapılan toplantılarda ise kadınların şiddet mağduru oldukları, küçük yaşta evliliklerin yaygın olduğu, başlık parasının hâlâ devam ettiği ortaya çıkmıştır. Birçok Roman çocuğun ilkokuldan ayrıldığı, lise ve üniversiteyi bitiren kız çocuklarının ise çok az sayıda olduğu belirtilmiştir. Ekonomik durumu düzelmiş aileler bile yaşadıkları yerlerden ayrılmamaktadır. Çünkü gittikleri yerlerde de ayrımcılığa uğrayacaklarını bildikleri için kendi gettolarında yaşamaya devam etmektedirler.

Örneğin, Roman okullarında kimse çocuğunu okutmak istememekte; oraya yalnızca Roman çocuklar gitmektedir. Çocuklar erken yaşta okulu terk etmektedir. Bunun en önemli sebepleri arasında derin yoksulluk, çocuk işçiliği ve küçük yaşta evlendirilen kız çocukları yer alır. Ardından aile içi erkek şiddeti gelmektedir. Erken yaşta evlilikler, evden bir boğaz eksiltme düşüncesiyle birleşerek mevcut sorunları daha da derinleştirmektedir.

Romanların taleplerine bakıldığında son derece insani olduğu görülmektedir. Eğer devlet demokratik ve eşitlikçi ise, insanlar arasında ayrımcılık yapmıyorsa ve farklılıkları eşitlik olarak görüyorsa, yukarıda sayılan sebeplerin hiçbiri yaşanmamalıdır. Ancak öyle olmamakta; eğitimden istihdama, derin yoksulluktan barınmaya, kadına yönelik şiddetten ayrımcılığa kadar çok temel sorunlarla adeta boğuşmaktadırlar.

İrkçılığın temel nedenlerinden birisi tekçiliktir. Romanlar bu ülkede eşit yurttaş olamadıkları sürece hayatlarının çok zor olacağı açıktır. Tabii en önemlisi, Romanların hem yerel politika

hem de karar mekanizmalarında yer almak için örgütlenip güçlü bir mücadele yürütmeleri gerekmektedir. Onlar hakkında karar almak değil, onların kararlarının hayata geçirilmesi daha doğrudur. Tüm bu yaşananların panzehiri, ezilenlerin bir arada güçlü mücadele etmesidir. Bu, yazıldığı kadar kolay olmasa da önyargılar ancak mücadeleyle yıkılır. Romanların Barış ve Demokratik Toplum çağrısı etrafında birleşip güçlenmeleri ve diğer ötekilerle ortaklaşmaları, bu ağır sorunlarla baş etmemize yardımcı olacaktır

Nefes Nefese Bir Yürüyüş: Başka Bir Dünya Mümkün!

Semiha Alankuş-17 Ağustos 2025

Kürt kadınlar nefes nefese yürüyüşlerinde kadınların özgürlük mücadelesinin yeni bir yaşamı inşa edebileceğinin ifadesi olan ‘Başka bir dünya mümkün’ sloganının yaşamda ete kemiğe büründüğünü gösterdi

Bugün dünyanın birçok yerinde Kürt kadınların özgürlük mücadelesi, ulaştıkları örgütlülük düzeyi, yaşamın her alanında görünür olmaları ve bunun da ötesinde yaşamı inşa etmedeki öncülük düzeyleri tartışılıyor, bir ilham kaynağı olarak görülüyor. Son yıllarda dilden dile, ülkeden ülkeye, bir coğrafyadan başka bir coğrafyaya yayılan “Jin jiyen azadi” sloganı, bunu en yalın şekilde ifadesi oluyor.

Kuşkusuz bu bir anda ortaya çıkmadı. Yıllar süren bir mücadelenin, dişle tırnakla yaratılan değerlerin bir sonucu olarak bugünlere geldi. Arkasında 52 yıllık bir mücadele, 41 yıllık nefes nefese bir yürüyüş var. Zira tanrıçaların ilk nefes aldığı, kadının elinin toprağa değdiğinde bereketi büyüttüğü, sözünün göğe ulaştığında yıldızlara yön verdiği bu topraklarda; aynı zamanda kadının inkârla, ölümle ve yabancılaşmayla yaratımlarından, toplumsal yaşamdan uzaklaştırıldığı dönemler de yaşandı. Burada kadın, yaratıcı bir gücün sembolüken tarihin ilk büyük yıkımına, kırımına da uğradı. Buna karşı kadınlar tarihsel süreç içerisinde çok mücadele verdi, birçok deneyim biriktirdi; ancak özgürlük mücadelesi hep bir şekilde sekteye uğradı.

Ve tarih, Kürt kadınların Kürt halkının mücadelesi ile yarım kalanı tamamlama koşullarının oluşmasına tanıklık etmeye başladı. Asırlardır süregelen özgürlük mücadelesinde bir fark

ortaya çıktı. Tam yarım asır önce farklı bir yaklaşım ortaya çıktı Kürt halkının özgürlük mücadelesiyle birlikte. Peki neydi bu? Bugün tartışılan, anlaşılmaya çalışılan gerçeklik bu.

Kürt halkının özgürlük mücadelesini dünyadaki devrimsel mücadelelerden farklı kılan en temel özellik, kadın özgürlük mücadelesine yaklaşımıdır. Kadının özgürleşmesini sadece bir eşitlik mücadelesi değil, aynı zamanda devrimin başarısı için ön koşul olarak gören bu yaklaşım, feodal, dini ve erkek egemen tüm yapılara karşı büyük bir başkaldırıyı temsil eder.

Kadın özgürlüğüne yaklaşımında farkını en başından “Emperyalizmin önce kadınları vurun” yaklaşımına karşı, “önce kadınları kurtarın” tespiti ile koyan Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan, hem erkek egemen sisteme hem de kapitalist modernitenin kadına yönelik sistemli şiddetine karşı geliştirilen bir isyanı ortaya koyar. Kadınların Özgürlük Hareketi içerisinde yer almaya başlamasıyla toplumsal zihniyetin dönüşümü tetiklenmiş, aile yapısından sosyal ilişkilere kadar çok boyutlu bir değişim süreci başlamıştır. Böylelikle kadın sadece mücadeleye katılan değil, aynı zamanda devrimi inşa eden özneye dönüşmüştür. Tarih boyunca direnen Kürt kadınlar, Özgürlük Hareketi’nde bu rolünü daha örgütlü, politik ve askeri bir çerçevede sürdürerek günümüzde toplumsal dönüşümün baş aktörü haline gelmiştir.

Kuşkusuz kadınlar Özgürlük Hareketi’ne ilk katıldıklarında kadın ordusu ya da partisi kurmak gibi bir hedefleri yoktu. Ulusal kurtuluş mücadelesine ve genel sosyalist ideallere duyulan bağlılık ön plandaydı. Ancak zamanla, mücadeleye katıldıkça ve erkek egemen sistemin kadın üzerindeki özel baskılarını, kadın düşmanlığını bizzat deneyimledikçe kadınlar kendi öz örgütlenmelerinin gerekliliğini fark etmeye başladılar. Bu farkındalığın gelişmesinde de Kürt Halk Önderi’nin belirleyiciliği önemli rol oynadı.

Özgün Örgütlenmenin İlk İşareti: Kızlar Grubu

Özgürlük Hareketi’nin ilk yıllarında kadınların “Kızlar Grubu” olarak tanımlanması, sembolik olmanın ötesinde kadınlar için özel örgütlenme zeminlerinin ilk adımı oldu. Özgün örgütlenmenin gerekliliğinin ve iradi katılımın teşvikiydi bu. Ardından yapılan “köle kadınıla devrim olmaz” tespiti de kadının özgürleşmesinin olmazsa olmaz bir ihtiyaç olduğunun ifadesi oldu. Devamında ise erkek egemen zihniyet ve geleneksel kadınlık rollerinin sorgulanması, özgür ve eşit yaşamın ölçülerinin belirlenmesi geldi. Sevgi, ahlak ve namus gibi kavramların da yeniden tanımlanması ile kadın özgürlüğü Kürt toplumu içinde bir sosyal devrimin dinamiği haline geldi. Kadınların özgürlüğe akışı önce ordulaşmanın, ardından partileşmenin ve konfederal sistemin kurumsallaşmasının; Kürt kadınların öncülük ve özgür yaşam halkalarını adım adım geliştirmelerinin somut ifadesi oldu.

Erkekler İçin De Dönüştürücü

Bu süreç sadece kadınlar için değil, erkekler için de dönüştürücü oldu. Kadınlar öncülüğünde mücadele eden erkekler, bin yılların erkek egemen zihniyetiyle yüzleşti. Ortak-eşit-yoldaşlık kültürü içinde kadın özgürlük çizgisiyle yeniden şekillenmeyi esas aldılar. “Nasıl sosyalizm partisi varsa, kadınların da partisi olmalı... Kadınların tüm hayalleri ancak örgütlenmeyle hayata geçer” tespitini esas alan kadınlar, siyasetten ekonomiye, özsavunmadan toplumsal yaşama kadar her alanda yer alarak yeni bir toplumsal sistemin inşasını gerçekleştirme yolunda, erkeğin de bu inşaya özgürlük ölçüleri temelinde katılımının öncülüğünü yaptı.

Yeni Bir Dünya Mümkün...

Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketi’nin yarattığı toplumsal değişim ve mücadele pratikleri yalnızca Kürt halkı için değil, Orta Doğu’dan dünyaya uzanan kadın mücadelesi açısından da önemli bir birikim ortaya çıkardı. 52 yıllık bu mücadele, öz irade, öz savunma ve demokratik toplum inşası üzerinden kadınların kendi kaderlerini ellerine almasını mümkün kıldı. “Demokratik, ekolojik, kadın özgürlükçü” paradigma ile kadınlar bir mücadelenin parçası değil, aynı zamanda yeni bir yaşam biçiminin inşasında öncü güç oldu. Ve Kürt kadınlar, nefes nefese yürüyüşlerinde kadınların özgürlük mücadelesinin yeni bir yaşamı inşa edebileceğinin ifadesi olan “Başka bir dünya mümkün” sloganının yaşamda ete kemiğe büründüğünü gösterdi. Dünyanın dört bir yanında her ulustan, halktan, kimlikten, inançtan olan kadınların “Jin jiyan azadî” sloganını yükseltmeleri ve bunu yeni yaşamın inşasında bir felsefi yaklaşım olarak görmelerinin altında da bu gerçeklik var. Bu anlamıyla Kürt kadınların özgürlük mücadelesi, dünya kadın özgürlük mücadelesinin buluşma noktası haline geldi.

Ve 52 yıllık mücadele, 41 yıllık soluk soluğa yürüyüş sonucunda artık kadınlar siyaseti, diplomasiyi, ekonomiyi, özsavunmayı erkeklerin tekeline çıkarıyor. Kadın, etik ve estetiğiyle, düşünce zenginliğiyle, barışçıl ve komünal değerleriyle yeni bir yaşam felsefesi örüyor. Bu da hem umut hem iddia yaratıyor: kadınlar, özgür ve eşit bir yaşamı sadece hayal etmiyor, onu inşa ediyor.